

# el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 120 / Olot, abril 2019

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

## OPINIÓ / TÉ SENTIT ASSOCIAR-SE A LES PORTES DEL SEGLE XXI?

El passat mes de març, l'Institut d'Estudis Socials de la Garrotxa va celebrar l'acte de comiat de l'entitat, després de gairebé vint anys de la seva constitució. Si fixem la mirada enrere, ens adonarem ràpidament que l'Olot i la Garrotxa de llavors tenen poques coses en comú amb les de l'actualitat. Com afecten aquestes transformacions estructurals en l'associacionisme? Continuen sent necessàries les formes clàssiques d'acció col·lectiva? La reflexió que plantejem –superficial, per raons d'espai– se centra en l'associacionisme cultural i s'emmarca en els objectius de l'entitat: la dinamització de l'activitat cultural a través de la difusió de la ciència política i la sociologia, i la recerca local.

Un dels canvis més destacats durant aquest període és el gran nombre d'entitats que organitzen activitats culturals. En comparació amb els nostres inicis, Olot ha viscut un esclat d'entitats i, fins i tot, d'institucions públiques, que organitzen activitats culturals de tota mena, especialment conferències de temàtica política i social. Tot i que en algun moment es podria tenir la sensació d'un cert esgotament del format i de saturació, que Olot disposi d'una oferta tan àmplia i de qualitat és una fita indubtablement destacable.

Tanmateix, seria bo preguntar-se fins a quin punt aquestes activitats han atret un públic majoritari. No ens referim a l'obsessió absurda per les guerres

de xifres, sinó analitzar si les entitats són capaces d'arribar a nous públics, de fugir d'un nucli motivat de persones incondicionals de qualsevol activitat cultural. Plantejar-se, conscientment, de democratitzar i donar més sentit a la cultura com a eina de transformació social; de complir, també, amb una funció educativa fora dels àmbits formals, de penetrar en espais en què habitualment la sociologia i la ciència política, en el cas que ens ocupa, semblen paraules estranyes sense sentit.

Per altra banda, les entitats que durant aquest període han liderat les activitats culturals han reeixit poc a l'hora d'afavorir el relleu i la incorporació de nous membres. En el nostre cas, ha estat un fet palmari. Les dificultats de relleu obstaculitzen el dinamisme i afecten la supervivència de les entitats. A banda de la tendència a un cert tancament, la manca de nous efectius limita les possibilitats de dotar-se d'una certa estructura i organització, així com d'afavorir la rotació en els càrrecs i lideratges. Sense aquesta regeneració, les entitats depenen excessivament de la implicació d'un nucli reduït de persones, la qual cosa provoca desgast i desvirtua el sentit d'una entitat. Si hi sumem les dificultats de conciliació, el còctel esdevé definitiu.

Finalment, un tercer element per a la reflexió: la relació entre l'associacionisme i el poder polític. Sovint s'esmenta l'excessiva dependència econò-

mica, però també logística, que afecta les entitats en relació amb el poder polític. Una dependència que no es limita al terreny funcional, sinó que pot tenir altres derivades més nocives. Les entitats han de col·laborar amb els consistoris, però també han d'incomodar, generant debat sobre la realitat política i social i, a vegades, qüestionant la versió oficial; han de contribuir, en definitiva, al pensament crític. I tenim la sensació que, en aquests darrers vint anys, s'ha produït una relació inversament proporcional entre el nombre d'entitats i la massa crítica de la ciutat. Una relació que no només afecta les entitats, sinó altres àmbits, com ara la premsa local, incapaç de donar espai a veus que pretenguin aprofundir en algun aspecte de la vida local.

Per acabar: l'associacionisme continua sent necessari, ja que és un espai privilegiat de socialització i aprenentatge. Una oportunitat per viure i experimentar la condició de ciutadania, en tant que estatus d'aquells que s'interessen pels afers col·lectius i pretenen impactar en la societat. Qui sap si, en un futur, serà un reducte de quatre nostàlgics que es resisteixen a perdre el sentit de *comunitat*, a recloure's en l'àmbit privat i només preocupar-se pels interessos personals. En temps de lluites compartides, l'associacionisme és més necessari que mai.

INSTITUT D'ESTUDIS SOCIALS  
DE LA GARROTXA

## ANIVERSARI / CINQUANTA ANYS DEL MUNICIPI DE LA VALL D'EN BAS

El 2 d'abril de l'any 1969 es va fer efectiu el decret aprovat l'any anterior pel qual es creava un nou municipi a partir de la fusió dels de Sant Esteve d'en Bas, Joanetes, Sant Privat d'en Bas i la Pinya. La nova entitat va adoptar el nom de *municipi de la Vall d'en Bas* i va fixar la capital a Sant Privat d'en Bas (traslladada l'any 1999 al nucli de Sant Esteve d'en Bas). Era una conseqüència del procés de concentració parcel·lària endegat l'any 1966 per tal de millorar el repartiment de les terres de conreu

de la plana i assegurar el manteniment de les explotacions agropecuàries. La unificació va racionalitzar la prestació de serveis municipals i va frenar l'èxode rural.

L'any 1982, l'Ajuntament va acordar per unanimitat adoptar un escut representatiu de la corporació. La proposta, encarregada a l'heraldista olotí Josep M. de Solà-Morales i de Roselló (1905-1996), va incloure els segells que antigament representaven cadascuna de les quatre entitats fusionades.





A començaments d'any, l'Ajuntament de la Vall de Bianya va dipositar a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa la documentació del mas Sobeies. Constitueix un important fons patrimonial generat per la família propietària del gran casal fundat al final del segle XI vora l'església bianyenca de Sant Andreu de Socarrats. La finca va rebre el nom de Socarrats fins ben entrat el segle XV, quan la pubilla de la casa es va casar amb un personatge vingut de Sant Sadurn de Noya, al Ripollès, i es va substituir la denominació inicial per Sobeies.

L'existència d'aquesta documentació patrimonial va ser donada a conèixer l'any 1936 per l'historiador de Sant Joan les Fonts Francesc Caula Vegas en el seu treball *El règim senyorial a Olot*. En el text, Caula donava un bon nombre de referències extretes del que ell anomenava "Arxiu de la Casa Socarrats, avui en poder de Casimir Torras Socarrats, de Barcelona", que es corresponen amb els documents ara ingressats a l'ACGAX. És probable que hagués tingut accés a l'arxiu abans de 1930, quan va publicar una detallada relació d'hereus de la casa Socarrats-Sobeies que difícilment hauria pogut fixar sense conèixer el contingut de la documentació. Després que el propietari li permetés consultar els pergamins, l'historiador va redactar-ne un catàleg i en va lliurar una còpia a Casimir Torras Socarrats datada el juny de 1931.

El gruix del fons ara obert als investigadors està format per un conjunt de 112 pergamins que es conservaven, en bon estat, a les dependències de la masia. Aquests pergamins constitueixen dos subfons estretament vinculats. En

primer lloc, 58 unitats (datades entre 1216 i 1647) corresponen a les escriptures de la família propietària del mas. En segon lloc, 54 unitats (datades entre 1299 i 1618) són documents generats pel benefici de la Santíssima Trinitat de Sant Feliu de Girona, creat pel canonge Bernat de Socarrats i mantingut al llarg del temps sota el patronatge de la família Socarrats-Sobeies.

De manera complementària, el fons inclou documentació diversa en paper. Cal destacar dues llibretes de notes i alguns papers solts (la data més antiga

correspon a l'any 1642). Una d'aquestes llibretes conté algunes pàgines titulades *Memorial y notas de las diadas y anys de las pesas de terra y masos* que feien les funcions de llibre mestre del patrimoni, amb el regest i la traducció dels documents més antics de la família. També hi trobem una indulgència impresa l'any 1870 a la Tipografia y Librería Olotense i un gravat litografiat del segle XIX amb la imatge de Santa Faustina, les relíquies de la qual es conservaven a la casa Solà-Morales d'Olot. Entre la documentació més moderna, trobem dos plànols: el d'una casa de nova planta per a Casimir Torras Socarrats, elaborat per l'arquitecte Pere Benavent el 1954, i el *Plano de las fincas "Sobeias y Morrals"*, aixecat per un perit agrònom l'any 1959 per reflectir la distribució de les diverses parcel·les de terra que conformen la propietat.

La continuïtat de la línia troncal dels Socarrats-Sobeies fins al segle XX ha permès que el fons es mantingués cohesionat i que no es dispersés en cap moment. Després de la mort del darrer hereu Socarrats, l'any 1929, la propietat i el seu contingut van passar sense cap trasbals a mans de qui ara n'ha fet lliurament al comú de la Vall de Bianya. Cal assenyalar, anecdòticament, que Francesc Caula va detectar una única sostracció: en un estudi sobre la nissaga, va anotar que el propietari del mas recordava haver deixat un pergami del fons a l'erudit olotí Josep Salderra Mata (1850-1924) per facilitar-li alguna recerca. Aquell document no va tornar mai a la casa, "restant avui [1960] perdut o traspassat".

XAVIER PUIGVERT I GURT

## BREVIARI

El dissabte 27 d'abril tindrà lloc una nova edició del cicle *Itineraris Personals*, organitzat per l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa i l'Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot. En aquesta ocasió, Ester Sala Codina (Olot, 1973), llicenciada en Farmàcia i tècnica del Consorci de Medi Ambient i Salut Pública de la Garrotxa, conduirà una visita pel Parc Nou i farà un especial èmfasi en el magnífic jardí de plantes remeieres de la Garrotxa, un espai impulsat per Marissa Llongarriu, que fou companya de recerques i experiències etnobotàniques d'Ester Sala. L'itinerari començarà a les 11 del matí, al Parc Nou.

•••

Amb motiu dels cent vint-i-cinc anys de la creació del *Centre Obrer d'Olot*, l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa dedica la Vitrina del Trimestre a aquesta institució fundada l'any 1894 que, fins a la seva clausura pel règim franquista l'any 1939, va ser el lloc d'esbarjo de les classes populars olotines. La mostra, formada per programes, fotografies i altres documents de l'entitat, es podrà veure a la sala de consulta de l'Arxiu des del 12 d'abril fins al 28 de juny.

•••

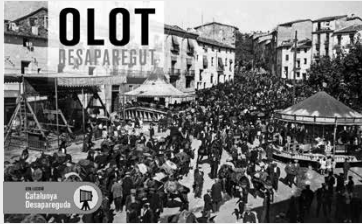
El dia 10 d'abril, a dos quarts de vuit de la tarda, al Casal Marià, tindrà lloc la presentació del llibre *Campanes i campanars de la Garrotxa*. L'obra recull el treball d'investigació guanyador ex aequo de la Beca Ernest Lluch 2015 fet per Xavier Pallàs al voltant de les campanes. El llibre ofereix un inventari exhaustiu de les 213 campanes que hi ha a la Garrotxa, amb nombroses fotografies i detalls tècnics com les inscripcions, les mides, l'autor i l'any de fosa. El llibre es complementa amb una part introductòria de deu capítols en què s'expliquen els tocs de campana i el procés de fabricació, i dona valor a la campana com a element artístic i patrimonial. La presentació anirà a càrrec del musicòleg Daniel Vilarrúbias, director de l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell.

## COL·LECCIÓ LOCAL

### MONOGRAFIES

CAPDEVILA, Josep M.,  
*Les paraules i les coses*, Girona: Diputació de Girona, 2019, 318 p. (Col·lecció Josep Pla; 43).  
Edició a cura de Joan Carreras i Joan Cortada.

CAPDEVILA, Keta,  
*Olot desaparegut*, el Papiol: Editorial Efadós, 2019, 184 p. (Catalunya desapareguda; 56).



*2n Concurs de Poesia Eròtica d'Olot*, Olot: Rapsòdia Veus Literàries, 2019, 64 p.

*II Concurs de Relats Curts*, Olot: Alba. Associació de Dones de la Garrotxa, 2019, 30 p.

CUP OLOT,  
*Retre comptes. Els primers quatre anys de la CUP a l'Ajuntament d'Olot*, Olot: CUP Olot, 2019, [12] p.

MERCADER, Joan,  
*La Garrotxa al cor*, Sant Joan les Fonts: Editorial Oliveras, 2019, 152 p.

NÚÑEZ, Pati et al.,  
*RCR. Dream and Nature. Catalonia in Venice*, Barcelona: Institut Ramon Llull, RCR Bunka Fundació Privada i Actar Publishers, 2018, 153 p.

RAMÍREZ, María,  
*El último nazari*, Granada: Aliar ediciones, 2018, 151 p.

RCR ARQUITECTES,  
*Geography of Dreams*, Tòquio: Toto Publishing, 2019, 399 p.

RIERA, Pilar,  
*Pere Ribes. És quan faig ràdio que hi veig clar*, Sant Joan les Fonts: Editorial Oliveras, 2019, 100 p.

VIDAL, Maria i RUBIÓ, Vidal,  
*El boscarro i els gegants de pedra*, Sant Joan les Fonts: Ajuntament de Sant Joan les Fonts, 2018, [24 p.] (Els contes d'en Jaumet; 3).

### ARTICLES

BARTOLOMÉ, José Luis,  
“Boudica. Història, mite, ficció”,  
*Auriga*, núm. 96, febrer 2019, p. 13-18.

CASADEMONT, Xavier et al.,  
“Democràcia directa local: Consideracions sobre les consultes municipals”, *Revista Catalana de Dret Públic*, núm. 57, desembre 2018, p. 1-16.

CASTELLET, Laura de,  
“Banyes, ossos i budells: recursos de la ramaderia en el paisatge sonor del Pirineu medieval”, *Ibix. Annals 2016-2017*, núm. 10, 2018, p. 269-287.

COLÓN, Cristóbal,  
“Cooperativa La Fageda”, *Revista de Girona*, núm. 313, març-abril 2019, p. 77-79.

FUMANAL, Miquel Àngel i GIRO-NELLA, Josep M.,  
“Els Pedrer de Torroella de Fluvià. Una nissaga de mestres picapedrers empordanesos”, dins Gerardo BOTO, Pere FREIXAS i Jordi GALOFRÉ (eds.), *Arquitectura gòtica a les terres de Girona. La construcció de l'església de Santa Maria dels Turers de Banyoles*, Banyoles: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 2018, p. 69-94.

GARCIA, Joan i LANDECK, Günter,  
“The last refugia of the ‘Young Europe’ defenders: Untermassfeld (Thuringia, Germany)”, *Journal of Historical Archaeology & Anthropological Sciences*, vol. 3/2, 2018, p. 249-263.

MAIDEU, Eudald i LAPEDRA, Jacint,  
“Invasió militar transpirinenca i destrucció dels recursos naturals al Ripollès”, *Ibix. Annals 2016-2017*, núm. 10, 2018, p. 177-189.

MARTÍ, Ernest,  
“La revolució de setembre de 1868 a les comarques de Girona”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, volum LIX, 2018, p. 345-384.

MERINO, Elena et al.,  
“Conversando con... RCR Arquitectes. Parte I: De los límites del dibujo. Nostalgia de la ingravidez”, *EGA. Revista de Expresión Gráfica Arquitectónica* (València), vol. 23/34, 2018, p. 24-41.

MURLÀ, Josep,  
“A propòsit de la consagració de l'església de Sant Esteve de Bas, el 1119”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1.974, 20 de febrer de 2019, p. 58-61.

NOGUÉ, Joan,  
“El paisaje como bien común”, dins *LALI 5 años: un fructífero caminar*, [S.l.]: [LALI], 2018, p. 71-89.

NOGUÉ, Joan,  
“[Pròleg]”, dins *Fare paesaggio: premio triennale 2016*, Trento: Osservatorio del Paesaggio Trentino, 2018, p. 12-14.

PALMADA, Guerau,  
“La farga de Borgonyà i la farga d'aram de Banyoles als segles XVII-XVIII: noves dades documentals sobre la seva història”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. volum LIX, 2018, p. 285-334.

REIXACH, Albert,  
“La percepción de las inundaciones en la Cataluña nororiental entre los siglos XIV y XVII: de las notas cronísticas a las autobiografías populares”, *Revista de História da Sociedade e da Cultura* (Coimbra), núm. 18, 2018, p. 321-341.

SALA, Joan,  
“La plàcida serenor d'Ester Font”, *Revista de Girona*, núm. 313, març-abril 2019, p. 106-109.

SAÑA, Maria et al.,  
“Els processos de fabricació de ceràmiques a la Dou (Vall d'en Bas, la Garrotxa) durant el bronze final (1290-920 cal ANE). Primers resultats”, *Cypsela. Revista de Prehistòria i Protohistòria*, núm. 21, 2017-2018, p. 43-66.

SELLES, Narcís,  
“Damià Escuder, pòtol místic i geni català. Apunts sobre la contracultura a la regió de Girona”, dins *Damià Escuder (1934-2011). Totes les vides*, Girona: Ajuntament de Girona, 2019, p. 116-161.

### TEXTOS ELECTRÒNICS

PUIG, Miquel,  
“Devots i temps de devoció a Olot al segle XVIII”, *Olot 1700*. [en línia]. 22 de febrer de 2018. Disponible a: <www.miquelpuig.cat>

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

La militància és un valor que cotitza a la baixa. Les direccions dels partits polítics prefereixen farcir les llistes electorals de trànsfugues d'altres formacions, de familiars i amics dels líders polítics, de personatges que no s'han implicat mai en cap projecte polític i en fan ostentació, d'alts funcionaris de l'estat amb excés de poder arbitrari (tipus generals, advocats de l'estat, jutges i fiscals) i d'actors, periodistes i personatges mediàtics..., qualsevol ciutadà abans de posar-hi un sofert militant de llarga trajectòria. La novetat preval sobre la solidesa. I els vells partits esllangueixen, mentre la desitjada unitat d'acció no s'obre pas.

Fer la llista electoral unitària que ens va portar a la República no va ser una tasca fàcil. Aleshores encara no es portava això dels candidats mediàtics, ni tan sols existia la figura de l'independent, però els egos i els prejudicis ja estaven a l'ordre del dia. Unitat sí, però cada un a la seva manera. El pacte republicà tripartit establia que cada grup triaria els seus candidats i que concorrerien plegats a les eleccions. Però, a l'hora de ratificar la llista electoral, el Centre Obrer va vetar un dels candidats d'Esquerra Republicana perquè era empresari i "una persona poc prudent" i "irreflexiva i arrauxada, que li donava un demble vel-leitós". La importància de l'objectiu que es perseguia, proclamar la República, va prevaldre i Esquerra va claudicar. Però el pòsit de desconfiança que en va quedar va marcar tant el govern com el futur de la coalició. Durant els primers mesos de govern, tot va funcionar raonablement bé perquè la il·lusió d'estar fent història va llimar totes les desavinences. Només llegint entre

ratlles s'intueixen els desacords. És eloqüent, per exemple, la crònica de la vaga general que va convocar la CNT, amb la Federació Local de Societats Obreres, per protestar contra la deportació d'uns obrers del Baix Llobregat a Guinea. L'aturada va ser un èxit, però l'alcalde catalanista Joan de Garganta va presentar la dimissió perquè els convocants l'acusaven, a ell i els regidors del Centre Obrer, d'haver-hi fet front de manera poc republicana, mentre que la patronal i l'oposició l'acusaven d'inacció i permissivitat. Va amenaçar amb plegar perquè els regidors d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) no varen piular a l'ajuntament, mentre al carrer varen fer costat als vaguistes.

Unes setmanes després, el resultat inesperat de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya va fer aflorar de nou els personalismes. Els partits republicans hi havien concorregut per separat i, a la circumscripció d'Olot, el candidat d'ERC, Antoni Dot, es va imposar estrepitosament al candidat d'Acció Catalana Republicana, l'alcalde Joan de Garganta. Un fet que va deixar en evidència que l'alcaldia d'Olot l'ocupava una força molt minoritària, usurpant el lloc de qui li pertocava, Ramon Aubert, líder dels republicans, que de fet ja havia estat el candidat més votat a les eleccions municipals. La nova crisi no va tenir conseqüències perquè el tercer en discòrdia, el Centre Obrer, va optar per mantenir les coses tal com estaven. No tinc espai per explicar el final del mandat republicà, només el corollari: a les següents eleccions la dreta monàrquica va recuperar l'alcaldia.

## HISTÒRIES / LA PUNYALADA, DE MARIAN VAYREDA

Ai, la novel·la de Marian Vayreda! Fa més de trenta anys, en el meu llibre *Literatura catalana*, vaig posar-la al costat d'*Els sots feréstecs* i de *Solitud*, editades totes tres en una mateixa col·lecció. El fet de considerar-la una obra incipientment modernista des d'unes postures antimodernistes, em va costar més d'una crítica. Per a mi, des de les primeres pàgines, amb un narrador que "sospira per una existència més noble", ja hi plana el conflicte entre matèria i esperit, raó i instint, puresa i baixesa moral, justament els pols conflictius de la novel·la simbòlica modernista. A la parella de protagonistes, Albert-Coralí (instint amorós pur), s'interposa l'Ibo, examic, ara cap de trabucaires, que rapta la noia després d'assassinar el seu pare (instint malèfic). La persecució a l'escamot de l'Ibo per part de l'Albert és terrible. Escameses mútues, del juliol a l'octubre, de les quals l'Esparver s'escapa tot insinuant a l'Albert que la Coralí ha esdevingut una bagassa. A partir d'aquest moment, "anul·lades les facultats de pensar i sentir segons la naturalesa humana", l'Albert, creient prostituïda la Coralí, malviu vegetativament i es transforma en una mena de gos d'un seu amic.

És difícil d'explicar com l'autor d'una novel·la reaccionària per programàtica com *Sang nova* (1900) esdevingué capaç d'un prodigi com *La punyalada*, però els ho vull provar reportant-los un fragment del capítol XIX, quan l'Albert, sol en ple hivern, està seguint el rastre dels trabucaires que tenen segrestada la seva noia. Febrós i entenebrit, baixa des del Bassegoda per una pineda incendiada de poc, que va fins al camp dels Emigrants:

"Tot era fosc, negre i paorós Tot era mort: la terra, les soques, el cel blanquinós i fred so-

bre el que aquestes se retallaven i fins la lluna esmortuïda, qual claror quedava anul·lada al reflectar-se sobre aquelles negrors de sutge".

Això no és cap descripció paisatgística. Això és narració simbòlica per presentar-nos la mort anímica, quasi física, d'un personatge fora de si en persecució del seu enemic. És ara quan s'imagina l'Ibo i els seus trabucaires menjant com sibarites entre dones, enmig de les quals hi hauria la Coralí. Imaginant-se la disbauxa dels bandolers, pensa que la noia es disposa a oferir-li les sobres d'unes carícies humiliants. Ho escriu així:

"Acostà sa cara a la meva, i sentia l'alè libidinós de la seva boca: ses llavis freds i humits com un cuc de fangada se posaren sobre els meus, produint-me una sensació tan ingrata que em despertà. En aquell moment, una silueta negra i llarga brincava pel meu davant, anant a fondre's entre les tenebres del bosc, quedant sols visibles dos punts negrosos i bellugadissos, com dues cuques de llum [...] Un lloparràs, creient-me mort de cos com ho era d'ànima, havia vingut a donar-me sa besada, l'òscul del fosser".

Es pot expressar millor la degradació íntima d'una persona fins a una bestialització tan gran que un llop se'n compadeix? Això no és narrativa modernista pura? Com tornar als ideals espirituals d'abans sense un bon cop de punyal que somogui al seu personatge les entranyes de l'esperit?

LLUÍS BUSQUETS I GRABULOSA

## TERRITORI BRUNET / EL MODERNISME A L'APARADOR

DAVID SANTA EULÀRIA



Restaurants, centres d'oci, cellers, cementiris, quioscos de begudes... El nou llenguatge modernista de principis del XX s'estenia generosament més enllà de les cases benestants i de les grans obres públiques. En el cas de les botigues, fins i tot es pot considerar que va contribuir a la formalització d'un nou model: aparadors grans, prestatges vistosos, taulells amplis que arrambaven l'obrador i, tot plegat, amb l'embelliment decoratiu com a esquer per atraure clientela.

Si ho comparem amb el conjunt de la seva producció, els treballs de reforma de botigues duts a terme per Sadurn Brunet van ser relativament escassos i acotats a un període breu de temps. Tot i això, en aquest àmbit va disposar de més marge creatiu i d'un impacte immediat. Només cal fixar-se, per exemple, en els elogis de la premsa de l'època al "bell conjunt de l'hàbil treball del Sr. Brunet a l'establiment Quera i Ricolt, al que hi cooperen alhora la sobrietat, l'exquisidesa de l'ornamentació, la profusió de llum i la presentació dels gèneres". El reconeixement ja havia començat a recollir-lo en la primera reforma que va fer tan bon punt es va instal·lar a Olot, l'any 1913: la botiga del pintor Carles Badia que, ben curiosament, no venia res i només funcionava de reclam publicitari dels serveis d'un taller ubicat en un lloc menys transitat. L'espectacular ventall d'habilitats orna-

mentals que hi va desplegar (motlures historiades, frisos, mobiliari, sostres pintats amb il·lusions òptiques...) li obriria les portes a d'altres propostes semblants que van aixecar rebombori i expectativa. D'ençà d'aquella data i en tot just deu anys, l'eix central d'Olot va aplegar –a vegades l'una al costat de l'altre– delicioses reformes d'establiments amb la seva signatura: la Banca Saderra, la drogueria Francesc Tarús, la llibreria Arqués, la xocolateria de Can Xaudiera, la carnisseria Boada... No cal dir que, si s'haguessin conservat els motius modernistes, tindríem la possibilitat de gaudir d'una via comercial amb un altre caràcter.

És clar, els canvis en els negocis tenen una dinàmica pròpia i més encara en zones eminentment centríques. Fa un parell d'anys, un conegut dissenyador barceloní publicava a les xarxes socials una de les coses més destacables que havia vist al seu pas per Olot. Era la bonica i estilitzada tipografia del rètol d'un establiment de roba a la cantonada de la plaça Clarà amb el carrer de Sant Rafel. De la mateixa manera que en el seu moment la imatge va recollir nombrosos comentaris elogiosos, si actualitzéssim la publicació afegint-hi una fotografia recent –amb l'anodí cartell d'una franquícia– hi hauria una irada resposta d'indignació virtual. Ben probablement, els més sensats reconeixen amb el cap cot que també passa a la seva localitat, Barcelona inclosa. Hi ha una creixent sensibilitat, però el problema encara no està prou ben resolt.

Per evitar més lamentacions ens podríem traslladar uns quants metres més enllà, just al davant de l'església de Sant Esteve. Aquí l'antic rètol i l'ornamentació de ferro forjat de la ferreteria Bartomeu Agustí (l'únic rastre conservat de les botigues reformades per Sadurn Brunet) conviuen sense problemes amb l'actual servei d'un centre òptic. Cal destacar que és dels pocs elements d'aquestes característiques que figura com a Bé Cultural d'Interès Local en el Catàleg de Béns Protegits de l'Ajuntament d'Olot. Potser seria necessari revisar si convé afegir-hi quelcom més, abans no sigui substituït per algun altre bescanviable i desarrelat disseny corporatiu.

## ELS NOMS DE LA TERRA / SATURACIÓ CASTRAL

XAVIER PUIGVERT I GURT

Des de finals del segle XX, la Catalunya Vella ha acollit el costum ben arrelat a la Catalunya Nova de fer i desfer castells a força de braços i cervicals. És possible que sigui en justa compensació per la dèria d'edificar castells a còpia de pedra i morter que els d'aquesta banda del Llobregat van promoure al sud del riu a cavall dels segles X i XI. Tots dos exemples de construcció són fruit de l'esforç col·lectiu, però contraposen el caire efímer i festiu de les torres humanes a la voluntat de pervivència i l'aire marcial dels edificis de maçoneria. També es diferencien en la seva densitat de població: mentre que els castells contemporanis es munten i desmunten en places urbanes selectes, els castells medievals florien a totes les valls i atapeïen el territori sense deixar espais lliures de demarcació.

Aquesta saturació castellera –la pètria, no la sobrehumana– arriba al paroxisme entre nosaltres en el municipi de Beuda. Un total de set elements del paisatge recorden l'omnipresència nominal dels recintes defensius al llarg dels segles medievals. El principal és el *Castell de Beuda*, o *Castell dels Queixàs*, pel nom de la família de cavallers que el van senyorejar, o *Castell Nou de Beuda*, per diferenciar-lo d'una

construcció anterior. Aquesta construcció rep el nom del *Castellot* o *el Castell dels Moros* o *de les Bruixes*, denominacions que volen remarcar-ne l'antiguitat. També hi trobem el *Castell de Segueró*, una casa forta d'arrel romànica, i el *Castellot de Falgars* –actualment més conegut pels noms de *la Torre de Falgars* o *el Far*–, una fortificació romana edificada damunt un poblat ibèric anterior. Sense rastre de confecció humana, també s'alça *el Puig Castellet*, una muntanya que devia recordar prou els alts i baixos dels merlets com per abandonar el nom antic de *puig Pinell* –en un capbreu de 1753 apareix "in podio Pinell sive Castellet". I per embolicar encara més la troca, dos masos antics apareixien com a encastellaments amb cognom: *el Castellar Jofre* –"mansum Castellar Joffre" (1408 i 1530)– i el *Castellar Mateu* –"mansum meum vocatum lo Castellar Matheu" (1560)–, un dels quals ja és recordat en un document del segle IX, sense que es pugui assenyalar de quin dels dos es tracta.

En resum, tanta profusió de noms converteix els pujols de Beuda en una veritable terra de promissió castral. Un galimaties de proporcions bíbliques accessible només a arqueòlegs bregats en mil estrats.

## APUNTS I REPUNTS NATURALS / GREEN LIGHTS

EMILI BASSOLS I ISAMAT



El passat febrer es va celebrar, a Dublín, la “Cimera jove pel medi ambient”, un esdeveniment d'àmbit internacional organitzat per @ECOUNESCO que tenia com a lema oficial #NoTimeToWaste. L'objectiu de la trobada era exposar projectes i accions concretes que, des del compromís personal, serveixin per incidir en la consciència col·lectiva i, a partir d'aquí, generar canvis positius en el medi ambient global. Hi van participar joves de Grècia, Noruega, Irlanda i Catalunya. La representació catalana va anar a càrrec de cinc membres del nou col·lectiu #greenlights, constituït per joves garrotxins d'entre quinze i divuit anys. L'Agnès, la Georgina, la Gina, en Ramon i en Cesc, en representació de tot el grup, van presentar un projecte sobre l'economia pel bé comú que havia comptat amb l'acompanyament dels tècnics de la cooperativa #ResilienceEarth i el suport del programa @EUErasmusPlus. Els joves participants en la cimera van tenir l'oportunitat de debatre sobre problemàtiques mediambientals globals i fins i tot reunir-se amb experts locals i responsables polítics irlandesos. L'experiència viscuda a Dublín deuria ser extraordinàriament reveladora. Els joves garrotxins van tornar *megamotivats* per plantejar noves accions reivindicatives més enllà de la que ja havien realitzat, a Olot, el 27 de desembre passat, quan van denunciar l'ús abusiu de plàstics en els aliments dels supermercats amb un

eslògan contundent: *Desplastifica't*. La data fixada per a la nova acció reivindicativa va ser el 15 de març amb una concentració pública davant de l'Ajuntament d'Olot per alertar dels problemes globals del #CanviClimatic. Acabada la concentració, les poques desenes de persones congregades van participar en una petita assemblea improvisada al Firal Petit, preludi de la que es faria al Núria Social una setmana després. La convocatòria s'afegia a la campanya internacional #Fridaysforfuture, una concentració setmanal que s'inspira en el gest de la jove activista sueca de setze anys Greta Thunberg, que, al setembre de 2018, va decidir que els divendres no aniria a classe i es manifestaria a les portes del Parlament suec amb la seva pancarta *Vaga escolar pel clima* per reclamar solucions als efectes del canvi climàtic. El ressò internacional d'aquella reivindicació va trobar ben aviat seguidors arreu del món. A Girona, per exemple, tres joves universitaris, en Lucas, l'Ander i en Roger, van fer la seva primera #VagaPelClimaGirona el 18 de gener. El mateix dia que els joves de #greenlights ens convocaven a Olot, el 15 de març, a la concentració i posterior manifestació de Girona hi van participar més de vuit-centes persones.

És extremadament esperançador veure com els joves es mobilitzen i exigeixen als actuals representants polítics accions immediates per canviar el nostre actual model econòmic, que depreda sense escrúpols els recursos naturals del planeta, afavoreix el consumisme compulsiu, contamina l'aire i l'aigua, provoca la major pèrdua de biodiversitat de la història del nostre planeta i genera greus desigualtats socials i territorials. Els nois i noies de #greenlights són joves, estan extremadament preparats i, sobretot, estan carregats de raó. Les solucions que proposen són diverses i van des dels petits gestos quotidians fins a canvis radicals en les polítiques internacionals sobre el medi ambient, al mateix temps que exigeixen el compliment dels acords de les cimeres sobre el clima. Fem-los cas i seguim-los. Els trobareu a Instagram. Estan lluitant pel seu futur, i pel de tots.

## DIBUIXOS AMB EL COMPONENTADOR / BARTOMEU VERGÉS. EL PERIODISME DE L'HUMOR

DOMÈNEC MOLI

Temps era temps, com deia el poeta, que a Olot hi havia un setmanari local anomenat *Arriba España!*, amb admiratius i enya inclosos. Sembla ser que aquella capçalera l'havien inventat uns personatges imaginaris, ja que era molt complicat esbrinar qui era el responsable d'aquella broma. Sobretot, quan es va acabar la dictadura. En realitat, les circumstàncies per les quals circulava el temps en aquells anys perduts posaven els possibles faulistes davant l'alternativa d'escriure en la premsa dita del *Movimiento* –se suposa que en pla satíric–, on necessàriament paties l'immobilisme i una censura per sort obtusa, o en la premsa de l'Església, on en passaves dues. En ambdós supòsits, el resultat era que no es movia res.

Les seccions estel·lars d'aquella premsa eren les esportives. Era un espai de llibertat. Una menció especial per al futbol, que omplia paper en totes les publicacions. El setmanari esmentat va tenir la fortuna de comptar, en aquesta inevitable secció, amb Bartomeu Vergés, conegut popularment com en *Tomeu de ca la Paula*. Perquè temps era temps que moltes botigues, barris, carrers, places, cases i generacions de famílies tenien un sobrenom impossible d'esborrar de la parla popular. L'amic Tomeu va crear una secció esportiva en la qual es tractava el futbol des d'una vessant humorís-

tica. Val a dir que tenia un sentit de l'humor extraordinàriament desenvolupat, no solament quan posava una lletra darrere l'altra sobre el paper, sinó també quan conversava amb qui fos o quan despatxava darrere el taulell de la seva carnisseria al barri de la Putoia. En Tomeu era una festa de la paraula i l'acudit constant i inesgotable.

Era també un amic que trepitjava la impremta sovint per tal d'aportar els seus articles setmanals. Era quan el temps no tenia valor i venien al taller molts col·laboradors que aprofitaven per protagonitzar petites tertúlies, en les quals s'arreglaven tots els problemes que tenia la ciutat, la nació i l'estat. Entraven dos peus i, darrere, mossèn Bonet. Era un admirador incondicional i irreductible del seu avantpassat, l'Esteve Paluzie i Cantalozella. No es cansava de citar-lo en cada conversa. Aquell dia va coincidir amb en Tomeu i quan, inevitablement, el clergue va citar el seu historiador estimat, en Tomeu li va dir: “En quin equip juga aquest tal Paluzie?”. Tothom va riure menys el mossèn, que va engegar un discurs que va durar mitja hora, en el qual va explicar tota la vida i miracles del seu avantpassat. Aquell dia, a ca la Paula van obrir la botiga amb retard. Amb la mort d'en Bartomeu, han desaparegut moltes coses d'una època, d'una premsa, d'un humor..., molta vida.

## PIONERS DE LA FOTOGRAFIA OLOTINA / EMILI VIÑOLAS, RICARD CASIÑOL I FÈLIX PLANAGUMÀ

ARXIU COMARCAL DE LA GARROTXA



Cada vegada són més pobres i confuses les dades que coneixem d'alguns altres fotògrafs que, a finals del segle XIX, exercien aquesta professió a Olot. Tot plegat, noms recollits en la bibliografia especialitzada que només fa que repetir la llegenda que el fotògraf apuntava en els anuncis a la premsa o al dors de les seves fotografies, sota la marca de la casa.

D'Emili Viñolas Planas (Girona, 1856) es diu que l'any 1885 exercia al Cafè del Saló d'Olot, al número 4 del carrer Bellaire, on feia retrats tant fotogràfics com a l'oli. Vivia a Olot des de 1883, estava casat amb Leonor Farigola Folch i tenia dos fills, Santiago i Josep, aquest darrer nascut a Olot el 1887. De 1889 a 1894 pagava contribució com a fotògraf o retratista, al tercer pis del número 6 (o 7) del carrer dels Clivillers, i s'anunciava a la premsa de 1889 i 1890, sempre amb el mateix programa: "En dicho taller se hacen retratos y reproducciones de todas clases y tamaños, como también en el mismo encontrarán un bonito salón de fotografías, y vistas generales de Olot y sus cercanías. Todo por el procedimiento instantáneo e inalterable".

Va mostrar un petit nombre de fotografies en el concurs fotogràfic regional del Centre Catalanista d'Olot, el setembre de 1890, i va guanyar el premi del "segon grup", del qual desconeixem la temàtica (Vicenç Grivé va guanyar el premi del tercer grup, amb fotografies de la terra i de costums; Esteve Morer, el premi de paisatge o primer grup, per fotografies de paisatges, algunes de les quals estereoscòpiques). En el Fons de l'Ajuntament d'Olot de l'ACGAX es conserven, d'Emili Viñolas, dues àlbümins sobre cartró, de 1888, amb la

imatge de la Banda Municipal d'Olot; en el Fons Josep M. Melció Pujol, quatre retrats, dos dels quals en format *carte de visite* (CdV) i dos en cabinet, i a la Col·lecció d'imatges de l'ACGAX, dos retrats emmarcats, en CdV.

El revers d'una CdV situa Ricard Casiñol, fotògraf, al carrer Bellaire, número 4. Potser en el mateix cafè on retratava Emili Viñolas: "En este taller se sacan vistas de todas clases y tamaños; se hacen retratos y reproducciones pintadas al óleo, y á la aguada. Se retratan difuntos á precios módicos". Des de 1883 dins a 1888 s'anunciava com a retratista al carrer de Sant Francesc, número 8, de Mataró. Ara com ara, això és tot el que sabem d'aquest fotògraf. Tanmateix, un altre passavolant a la recerca de negoci, que no ha deixat cap empremta ni a la documentació administrativa ni a la premsa. Només coneixem tres fotografies d'aquest autor, conservades a l'ACGAX: tres retrats en CdV, dos al Fons Josep M. Melció Pujol i un a la Col·lecció d'imatges de l'ACGAX, procedent d'un arxíu familiar.

Un cas a part són les 353 fotografies de la Col·lecció d'imatges de Fèlix Planagumà Font, que fins ara hem atribuït a Fèlix Planagumà Planagumà (Olot, 1865-1912) o al seu cunyat, Josep Tenas Girart (Sant Quirze de Besora, c. 1864-Olot, 1914). Una història que caldrà investigar perquè, si bé les fotografies estan a cavall dels dos segles anteriors, l'autoria, ara per ara, no és gens clara. De fet, Fèlix Planagumà tenia una exquisida botiga de queviures al carrer de Sant Rafel, on segurament també treballava Josep Tenas i mai no els hem trobat citats entre els fotògrafs, professionals o dilettants.

## BREVIARI

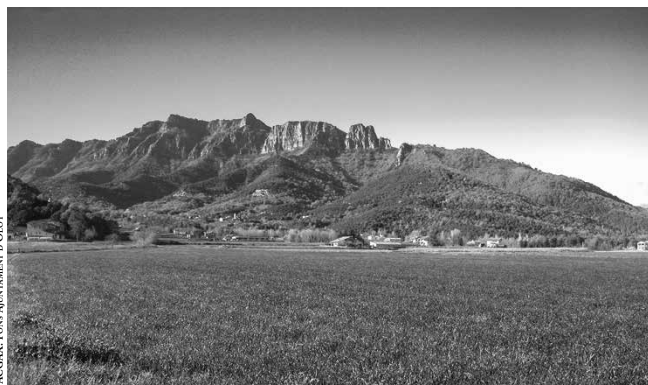
Entre els dies 23 i 30 d'abril, tindrà lloc a la Residència Faber d'Olot la residència d'Arxivística i Governança de la Informació. Una quinzena de professionals d'aquests àmbits, provinents de diferents països, treballaran temes com la implicació de la gestió documental en la transparència dels governs, la nova presencialitat als arxius públics, la gestió de les dades massives o de les dades de qualitat, les implicacions del *blockchain* amb l'autenticitat documental i, en general, els reptes per afrontar els problemes del present i del futur digital amb plenes garanties. El dia 25 d'abril, l'Arxíu Comarcal de la Garrotxa, que hi col·labora, serà la seu d'un seminari sobre l'estat de la qüestió de l'administració electrònica a Catalunya.

•••

L'Arxíu Comarcal de la Garrotxa ha posat recentment a disposició dels ciutadans el fons del fotògraf **Joan Antoni Satorre Tomàs** (Figueres, 1920-Olot, 1985). El fons, que va ingressar a l'Arxíu l'any 2007, conté 14.440 fotografies repartides en 383 reportatges, que corresponen a la faceta de l'autor com a fotoperiodista local. Aquesta obra recull alguns dels esdeveniments més rellevants que van tenir lloc a Olot entre els anys 1956 i 1969, sobretot els de caràcter popular (festes de barris, celebracions patronals, competicions esportives, etc.). Es pot consultar lliurement el fons a través del Cercador del Servei d'Imatges de l'Arxíu Comarcal de la Garrotxa ([imatgesgarrotxa.ot.cat](http://imatgesgarrotxa.ot.cat)).

•••

El Campus Patrimoni Cultural i Natural de la Universitat de Girona i l'Ajuntament de la Vall d'en Bas han signat un conveni per desenvolupar un projecte expositiu a Can Trona. Centre de Cultura i Natura per tal de divulgar la figura de **Francesc de Verntallat**, destacat dirigent de la revolta remença del segle XV nascut al mas Verntallat de Sant Privat d'en Bas. El projecte vol commemorar la signatura de la sentència de Guadalupe, el 21 d'abril de 1486, que va posar fi al conflicte en el camp català i tindrà lloc l'any 2020.



ACGAX. FOSCA. MONTAÑEROS. P. OLOT

Girona, any 1971. El professor d'Educació Física del Vicens Vives també era el delegat de l'OJE. Un dia ens va dir: "Veniu a la delegació, que hi ha taules de ping-pong". Del ping-pong al "club d'adolescents", al qual assistien noies els dissabtes a la tarda i es parlava d'algun tema triat pel tutor falangista del club. D'aquí al "club de montañeros" i d'aquí al Puigsacalm.

TEISA fins a Sant Esteve d'en Bas; a peu fins a Sant Privat carregats, cada tres, amb una tenda de lona pesadíssima, a més del menjar, fogons, cassoles i sac de dormir. Vàrem arribar a les Olletes de fosc. A la matinada va començar a nevar i a l'alba em vaig despertar amb el sostre de la tenda a quatre dits del nas. Aquest espant el recordo com si fos ara, amb la mateixa nitidesa que quan em va engolir una ona de vuit metres a Tamariu que em va escopir a la platja. Coses del cervell reptilià. La neu es va tornar pluja i vàrem arribar a Sant Esteve molls com ànecs. Vaig estar tres dies malalt.

El segon intent per ascendir al Puigsacalm va ser l'any 1972 –superades ja les vel·leïtats d'intentar conèixer el sexe oposat– de la mà de la UEC (Unió Excursionista de Catalunya), aleshores la *crème de la crème* de l'alpinisme gironí.

Aquest cop intentaríem l'ascensió per la cara sud, per Joanetes. En arribar a la canal Fosca una forta tempesta va fer dir al cap de l'expedició (al cap dels anys un reconegut himalaista): "Abandonem, hem de pensar que anem amb mainada". Jo, aleshores, tenia catorze anys.

La canal Fosca, per als gironins de l'època, eren "els Ganxos", ja que dels "Ganxos Vells" no se'n sabia res fins que un gironí, Abelard Ventura, els va "redescobrir" l'any 1973. Espero, pel bé de l'excursionisme garrotxí, que Pere Gelis em pugui desmentir.

L'estiu del 73, juntament amb dos amics de Sarrià de Dalt, ens vàrem instal·lar a la pallissa de l'oncle d'un d'ells, al veïnat de Pocafarina, a Sant Privat d'en Bas. Recordo que amb les bales de palla vàrem construir un rebedor, dos dormitoris i un menjador on ens passàvem el dia jugant al canari. Un dia els vaig dir: "Sapigueu que tinc un tema pendent: haig de pujar al Puigsacalm". I a la tercera, per les Olletes, i amb dos amics que mai no havien caminat més de vint minuts seguits, és quan vaig assolir el cim del "puig de sa calma".

Per què em vaig llançar de cap, fins als disset anys, amb passió, a l'alpinisme quan la primera excursió, la primera experiència que vaig tenir, no podia ser més nefasta? Per què els humans perseguim somnis? I per què els perseguim encara que aquests siguin perillosos? Coses del cervell emocional.

I el cervell racional em diu (tot i que la teoria evolutiva dels tres cervells no disposa d'una base científica sòlida, encara que m'hagi anat com anell al dit per a l'escrit) que pujar al Puigsacalm per Joanetes, la canal Fosca, el pas dels Burros, el collet dels Clivillers i baixar-lo, passant pel puig dels Llops, per Santa Magdalena i els Ganxos Vells, és l'excursió més bonica i alpina que es pot fer per aquestes contrades.

ALBERT RUBIROLA

## ME'N RECORDO / 51

Tinc bons records de la meua infància i adolescència. Recordo, però, que no m'agradava gaire anar al col·legi. Recordo unes monges i una disciplina bastant estrictes. Recordo haver estat una nena rebel i que topava amb aquella seriositat i encotillament. Recordo que no entenia el món dels adults. Recordo els diumenges d'hivern, quan després d'alguna funció al Casal Marià o a l'Orfeo anava a esperar els pares a la sortida del cinema. Recordo el dia que van anar a veure *Gilda*, al cine Colón, una pel·lícula protagonitzada per Rita Hayworth. Recordo l'escridassada que l'endemà em va fer la monja. Recordo que em va dir que era una perduda i els meus pares, uns depravats. Recordo que, per contrarestar tant de pecat, les monges ens feien uns exercicis espirituals. Recordo que mentre duraven ens passàvem tot el dia resant, anant a missa i escoltant unes prèdiques esgotadores. Ho recordo, però, com un avantatge: no havia d'estudiar i sí llegir molts de llibres de la vida dels

sants. Recordo haver comentat un dia amb altres nenes que a mi m'agradaven més els llibres d'aventures, per exemple les novel·les d'en Folch i Torres, d'en Salgari i de l'Alexandre Dumas, com *Els tres mosqueters* i *El comte de Montecristo*. Recordo que una monja va escoltar el que deïa i va estar a punt de patir una basca. Recordo que em va dir que m'excomunicarien i que anés a confessar-me de seguida si no volia anar a l'infern; quin escàndol...! Recordo que no m'agradava explicar les meves coses al capellà: no suportava el seu alè i encara recordo aquella pudor tan desagradable. Recordo l'arribada de l'estiu: per fi la llibertat! Recordo anar amb els pares i el meu germà a banyar-nos a les gorgues de les Feixes o a Codella, dinar i jugar tot el dia. Recordo, també, que alguns estius passàvem uns dies, juntament amb els meus cosins, a Begur o al Port de la Selva. Recordo anar sempre descalça, com *els gitanos* (això m'ho deien els grans). Recordo un dia que amb tota

la colla vàrem anar al casino d'aquesta última població a veure la pel·lícula *Escuela de sirenas*, amb l'actriu Esther Williams: quin espectacle més bonic! Recordo que l'endemà vam tirar-nos al mar tot intentant fer alguns números de la pel·li. Recordo aquells moments de moltes rialles i immensa alegria. Recordo, però, que un dia em va picar una aranya de mar i vaig sentir un dolor molt fort al peu. Recordo que vaig estar de sort, perquè el doctor Vayreda, que també estiujava allà amb la seva família, em va pujar a coll botet i em portà a casa. Recordo el dia de tornada a Olot amb una certa melangia. Recordo que un camió de Can Tresserras ens venia a buscar i ens carregava a tots. Recordo el xivarri que fèiem durant el trajecte i que, quan faltava poc per l'arribada, amb molta emoció cantàvem plegats el tango "Adiós muchachos, compañeros de mi vida...". Vells records. Records bells d'aquella etapa de la meua vida.

M. TERESA TRESSERAS